

художественном образе, объективного существования содержания музыкального произведения именно через жанр понимаются художественно-логические процессы, которые происходят в музыке.

Ключевые слова: жанр, музыкальный жанр, музыкальное искусство.

Summary
Putishyna L.O.

Formation and Evolution of Musical Genres: Historical Aspect

The evolution of musical genres from their origin to the present is examined in the article. The main accent is done on history of formation, with the scope of the most general historical processes and determination of the most important factors in development of musical art. A genre accumulates wide spectrum of comprehension of artistic-figurative content of the works of art, realization of the fundamental notions of combination of the content and the form of artistic phenomena. It is determined that musical genres appeared in the defined epoch and were formed under the influence of tastes, which emerged at the people of this epoch and the country, implanting the features of this epoch, principles of life and people's behaviour. In the understanding of the genre lies the key to comprehension of the specific character of reality reflection, relations of typical and individual in the artistic image, objective existence of the content of music work. Exactly through the genre we understand artistic-logical processes, which happen in music.

Key Words: genre, musical genre, musical art.

УДК 786.2.071.5: 929-051 В.Й.Гевал (477.43/44) (045)

Семчакевич С.Л.
викладач кафедри теорії та
методики музичного мистецтва
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(м.Хмельницький)

Реалізація особистісно-орієнтованого підходу в процесі навчання мистецтва як один із аспектів педагогічної діяльності В.Й.Гевал

У статті висвітлюється актуальна проблема реалізації особистісно-орієнтованого підходу до навчання з ОМІ (фортепіано) на факультеті мистецтв ХГПА (з досвіду педагогічної діяльності В.Й.Гевал, відмінника освіти, старшого викладача кафедри теорії та методики музичного мистецтва). Втілюючи у своїй роботі три позиції особистісно-орієнтованого навчання Валентина Йосипівна Гевал завжди прагне до найповнішого розкриття можливостей суб'єкта мистецького навчання, вивчаючи при цьому стан розвитку його художнього сприймання, особливості пам'яті, мислення, уяви, емоційно-вольові характеристики, особливості естетичних переваг тощо. Як викладач гри на фортепіано, вона не обмежується увагою тільки до виконавсько-технічних можливостей учнів, завжди враховуючи особливості розвитку їх музичного слуху, смакові орієнтації, творчі можливості тощо.

Ключові слова: особистість, особистісно-орієнтований підхід, музичне мистецтво, педагогічна діяльність, В.Й.Гевал.

Постановка проблеми у загальному вигляді... На сучасному етапі у змісті вищої освіти відбуваються зміни в контексті глобальних тенденцій. Серед них найбільш важливими є орієнтація на особистість студентів в процесі навчання та створення сприятливих умов для їх саморозкриття. Проблема реалізації особистісно-орієнтованого підходу має стати засадничим началом також у вирішенні проблем теорії і методики навчання мистецтва [3, с.71].

Професійні якості викладача визначаються його знаннями загальної педагогіки, розумінням специфіки педагогіки мистецтва, володінням методикою викладання свого предмету і творчим використанням на власних уроках досвіду кращих педагогів-музикантів. А ще – ставленням до кожного учня (студента) як до унікальної особистості – самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і суб'єкта виховальної взаємодії, що потребує пошуку нових технологій навчання, де особливо перспективним стає особистісно-орієнтований підхід.

У цьому контексті великий інтерес для нас представляє педагогічна діяльність відмінника освіти, старшого викладача кафедри теорії та методики мистецтв Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії Валентини Йосипівни Гевал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми... Окреслена темою дослідження проблема є актуальною і її окремі аспекти представлені у доробку психологів, педагогів, методистів, зокрема: І.Бех, О.Бондаревська, Г.Балл, О.Бугайов, А.Бударний, І.Бугусов, Д.Дейкун, Ю.Зотов, Н.Клокар, С.Подмазін, В.Рибалко, В.Серіков, Н.Слободянюк, І.Стаднюк, А.Фасоля, Г.Федяй, І.Чередов, І.Якиманська та ін. Однак у системі професійної підготовки музикантів дана проблема з наукової точки зору найменш реалізована (Н.Антонець, Н.Дяченко, С.Олефір, О.Піхтар, Л.Яковенко та ін.). Звідси виникає потреба у вивченні досвіду реалізації особистісно-орієнтованого підходу в процесі навчання мистецтва кращих педагогів сьогодення.

Формулювання цілей статті... Метою статті є дослідження втілення провідних позицій особистісно-орієнтованого підходу в процесі навчання мистецтва відмінником освіти, старшим викладачем кафедри теорії та методики мистецтв ХГПА Валентиною Йосипівною Гевал.

Виклад основного матеріалу... Оскільки одним із дієвих чинників формування і розвитку людської особистості є мистецька діяльність, то в центрі уваги сучасної гуманістичної педагогіки заходиться саме особистість – основне поняття мистецької освіти. Її сутність полягає у зміщенні основного акценту з освоєння конкретних знань, умінь та навичок на творчу самореалізацію особистості кожного студента, на її гармонійний розвиток, однак не під впливом цілеспрямованих дій викладача, а тільки «на засадах рівнопартнерських довірчих суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин» [4, с.1].

Такі вчені як І.Бех, С.Подмазін та інші у своїх працях зазначають, що «особистість як конкретну, цілісну людську індивідуальність характеризують:

- процесуальні моменти (сприймання, пам'ять, мислення, мова, уява);
- емоційно-вольові ознаки (почуття, воля);
- психологічні особливості (темперамент, характер, здібності), а також мотиваційні, комунікативні та оцінно-аналітичні складові» [3, с.72].

Як стверджує один із провідних науковців сьогодення Г.Падалка особистісно-орієнтований підхід в контексті мистецької освіти ґрунтується на *трьох позиціях*, перша з яких передбачає спрямування навчального процесу на розвиток особистості учня.

Розкриваючи зміст *першої позиції* автор констатує, що художній розвиток – «це лише одне із завдань становлення особистості в процесі мистецького навчання... В полі зору педагога мають бути проблеми не тільки художнього розвитку учня, а й формування його як особистості...(вплив мистецької навчальної діяльності на формування сприймання, пам'яті, мислення, мови, уяви учнів, їх почуттів і вольових якостей, темпераменту, здібностей, розвиток умінь спілкування, аналітично-критичного ставлення до життя і т. п.) [3, с. 72-73].

Зміст *другої позиції* втілення особистісно-орієнтованого підходу в мистецькій освіті Г.Падалка вбачає у визнанні необхідності максимального сприяння художньому розвитку учня (розширенню можливостей сприймання), у формуванні мистецько-виконавських умінь і навичок, в активізації його творчого потенціалу і здатності до художньої творчості, а також у розвитку спеціальних мистецьких здібностей (музичної пам'яті, слуху тощо) [3, с. 73].

Третю позицію щодо реалізації особистісно-орієнтованого навчання в галузі мистецтва науковець спрямовує на ствердження суб'єктної ролі учня в процесі мистецького навчання, де він має виступати як суб'єкт освітнього процесу та як активний його учасник. Особистість учня трактується як «об'єкт власного мистецького розвитку». Опора на особистісно-орієнтований підхід передбачає «створення умов для самореалізації особистості, саморозвитку учня». Головне – «формувати у нього прагнення бути неповторною особистістю в мистецтві, шукати оригінального, самобутнього вирішення мистецьких проблем» [3, с. 73-74].

Втілюючи у своїй роботі усі три позиції особистісно-орієнтованого навчання Валентина Йосипівна Гевал завжди прагне до найповнішого розкриття можливостей суб'єкта мистецького навчання, вивчаючи при цьому стан розвитку його художнього сприймання, особливості пам'яті, мислення, уяви, емоційно-вольові характеристики, особливості естетичних переваг тощо. Як викладач гри на фортепіано, Валентина Йосипівна не обмежується увагою тільки до виконавсько-технічних можливостей учнів, завжди враховуючи особливості розвитку їх музичного слуху, смакові орієнтації, творчі можливості тощо. Тож, *постійна діагностична увага* – свідчення втілення Валентиною Йосипівною Гевал однієї з необхідних складових особистісного підходу до мистецької освіти.

Втілюючи принцип саморозвитку особистості, велику увагу В.Й.Гевал приділяє всебічному розвитку образного мислення, толерантно надаючи студенту зробити музичний твір своїм особистим здобутком і визнати його як свій власний.

Дослідниця Алла Зайцева вважає, що залучення студентів до інструментально-виконавської творчості має здійснюватися в процесі «спеціальної поетапної роботи, в основі якої лежить комплекс формуючих завдань, а саме: створення індивідуальної інтерпретаторської концепції твору, коригування та адекватна оцінка власної виконавської діяльності, формування системних професійних знань, необхідних для успішної художньо-педагогічної презентації твору, раціональне використання технологічних прийомів у процесі роботи над твором і в процесі його виконання» [1, с.95].

Розглядаючи музичне мислення з його інтонаційною сутністю як одну із складових художнього мислення В.Й.Гевал активізує, розвиває внутрішній слух кожного зі своїх студентів не залежно від того, на якому з етапів знаходиться робота: ознайомлення з музичним твором, його детальне опрацювання чи підготовка твору до сценічного втілення. Цей процес потребує клопіткої, систематичної роботи як самостійної, так і під керівництвом педагога щодня. Набуття навичок слухового виокремлення мелодії з контексту, відпрацювання вміння диференційовано відчувати і виконувати мелодію у гармонії або серед оточення інших голосів означає, за висловом Н.Метнер, «дати червону нитку мелодії» [2, с.72].

Оскільки гармонічний слух відноситься до числа найменш вивчених якостей музичного слуху, надзвичайно важливим етапом у розвитку музично-слухових уявлень на уроках з ОМІ (ф) Валентина Йосипівна вважає доцільним процес підбирання студентами на слух і транспонування музичних уривків, романсів, пісень тощо. Такі види діяльності виховують активність і самостійність мислення, значно підвищують роль слухового

самоконтролю майбутнього вчителя музики, розширюють коло його музичних вражень, уявлень, вподобань. Це стимулює особисту ініціативу студента, оскільки дає можливість навчитися вільно підбирати улюблені мелодії, імпровізувати.

Крім того, для активізації музичного мислення учнів, кращого розвитку гармонічного слуху та систематизації їх знань в процесі оволодіння предметним змістом гри на фортепіано В.Й.Гевал пропонує виконувати наступні завдання:

- виявляти найбільш характерні стильові особливості композитора в одному чи декількох його творах;
- фіксувати свою увагу на розрізненні мажорних та мінорних тональностей, народних ладів у музиці, характері розв'язання домінанти в тоніку, своєрідності кадансів, модуляційних відхиленнях тощо;
- ретельно аналізувати авторський текст (форму, структуру в цілому і в деталях, гармонію, поліфонію, мелодіку, фактуру, ритмо-метричні співвідношення твору); гармонічні комплекси, що утворюються з педаллю;
- створювати власний акомпанемент до знайомих мелодій;
- транспонувати фрагменти п'єси, пісні, романсу, а також виконувати акомпанемент в іншій фактурі (при цьому проводити глибокий, детальний аналіз тонального плану твору, будови та співвідношення всіх складових фактури, послідовностей гармоній);
- співати один з голосів музичного твору з одночасним виконанням інших на фортепіано та ін..

Викладач переконана, що в процесі вивчення фортепіанного репертуару відбувається слухове засвоєння студентами всіх типів акордових структур шляхом формування у них вмінь визначати фонічні якості гармонії.

Розвиваючи інший бік гармонічного слуху вихованця – сприйняття та усвідомлення ладогармонічних функцій акордів, Валентина Йосипівна вважає доцільним уважно вслуховуватися в сукупність голосів по вертикальній лінії і радить при цьому наступне:

- програвати музичний твір у повільному темпі, аналізуючи логіку гармонічних рухів, модуляцій, гармонічної структури;
- інтонувати музичну горизонталь, осмислюючи виразне значення кожної фрази мелодії, ладотональних функцій акордів та їх модуляцій тощо.

Таким чином педагог розширює можливості творчої ініціативи студентів та надає їм повну свободу при компетентній спрямованості й перспективі подальшої самореалізації в області музичного мистецтва, втілюючи у своїй діяльності надзвичайно цінне положення: «Знай, що розвивається у твоєму учневі, і зумій це забезпечити» [2, с.51].

Для кращого осягнення форми і змісту фортепіанного твору на етапі узагальнення його конкретизованого та детально опрацьованого змісту в єдиний цілісний художній образ та для розвитку ініціативності, самостійності мислення студентів В.Й.Гевал пропонує учням наступне:

- прослуховувати та порівнювати різні інтерпретації музичного твору;
- порівнюючи виконавські стилі, аналізувати їх;
- впевнено та музично грамотно складати усну рецензію на виступ іншого студента чи відомого концертного виконавця;
- придумувати назви до не програмних творів та переконливо їх обгрунтовувати тощо.

Розвитку образного мислення також сприяє аналіз суджень професійних музикознавців (відомих студентові зі спеціальної методичної літератури) та обгрунтування особистісного ставлення до конкретного фортепіанного твору.

Не менш важливими для творчого зростання студента Валентина Йосипівна вважає заняття без інструменту. Застосовуючи методи, прибічниками яких були Г.Гінзбург, Й.Гофман та багато інших видатних виконавців, викладач надає учневі можливість «повністю сфокусуватись на уточненні звукової форми п'єси, простежити внутрішнім слухом весь процес побудови музичного образу, відчуті пропорційність частин, встановити між ними взаємозв'язки і співвідношення, виявити міру та якість виразових засобів виконання» [5, с. 80].

При такій системі роботи В.Й.Гевал зі студентами особливого значення набуло вміння концентрувати увагу на матеріалі, що вивчається і контролювати свої дії. Взагалі, основою саморозвитку особистості та професіоналізму педагог вважає свідому роботу, якої й вимагає від студентів. При цьому основна увага спрямовується не стільки на техніку виконання, скільки на відтворення характеру п'єси.

Використовуючи метод власного показу гри на фортепіано Валентина Йосипівна нікому не нав'язує своєї особистої манери виконання, зберігаючи індивідуальність кожного зі студентів. Демонстрація високого рівня майстерності викладача неодмінно поєднується з роз'ясненням застосовуваних технічних прийомів та окреслення шляхів досягнення виконавської майстерності. Тим самим Валентина Йосипівна допомагає своїм учням знайти самого себе, розкриває їх індивідуальну природу, формує прагнення бути неповторними особистостями, що шукають власний, самобутній, неповторний, оригінальний шлях у мистецтві.

У зв'язку з переходом на кредитно-трансферну систему оцінювання знань студентів Валентиною Йосипівною Гевал були створені нові навчальні та робочі програми з ОМІ (фортепіано): для студентів III-VI курсів; для заочної освіти (V-VI курси); для магістратури (VII курс) стаціонарного та заочного навчання. Авторка не може не уявляти як результати мистецького навчання на факультеті, так і мету особистісного становлення, формування художніх якостей учня, то ж з легкістю знаходить оптимальні підходи до повсякденного навчання. У розроблених Валентиною Йосипівною програмах чітко визначено: чого має досягти студент в кінці запланованого курсу навчання, які художні якості мають бути розвинені у нього і в якому

обсязі, які смаки і естетичні ідеали мають у нього переважати, які уміння і навички мають бути сформовані тощо.

Таким чином, навчально-виховний процес на факультеті мистецтв ХГПА став значно ефективнішим завдяки визначенню талановитим, досвідченим педагогом *перспектив індивідуального особистісно-художнього розвитку студента*, що окреслює ще одну важливу особливість (за Г.Падалкою) впровадження особистісно-орієнтованого підходу до мистецького навчання Валентиною Йосипівною Гевал.

Продуктивність навчально-виховного процесу забезпечується встановленими педагогічно доцільними взаємовідносинами між педагогом і студентом: взаєморозуміння, повага один до одного, створення позитивного настрою на занятті, стимулювання самостійності, самовираження учня, формування його художніх умінь і навичок, творчого становлення тощо. Саме такі взаємовідносини стають запорукою особистісного розвитку кожного зі студентів В.Й.Гевал, адже як стверджує фахівець своєї справи Галина Микитівна Падалка, «від створення правильної, доцільної комунікативної стратегії у навчально-виховному процесі значною мірою залежить характер особистісного розвитку учня» [3, с. 77].

Висновки... Таким чином, дослідження одного із аспектів професійної діяльності відмінника освіти, старшого викладача комісії фортепіанних дисциплін факультету мистецтв ХГПА Валентини Йосипівни Гевал засвідчує втілення педагогом провідних позицій особистісно-орієнтованого підходу в процесі навчання мистецтва.

Список використаних джерел та літератури:

1. Зайцева А. Інструментально-виконавська творчість як засіб духовного становлення майбутнього вчителя музики / Алла Зайцева // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2007. - № 10. – 116 с.
2. Каузова А.Г. Музыкальный слух. Теория и методика обучения игре на фортепиано: учеб. Пособие для студентов высших учебных заведений / А.Г.Каузова. – М.: Музыка, 1998.
3. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М.Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 272 с.
4. Піхтар О.А. Принципи особистісно-орієнтованого навчання у формуванні музичного мислення студента-виконавця / О.А.Піхтар [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2003/28-15-24.pdf>
5. Соколова О. Методи розвитку музичного мислення студентів музично-педагогічних факультетів і процесі роботи над фортепіанними творами / Ольга Соколова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2007. - № 10. – 116 с.

Аннотация

С.Л.Семчакевич

Реализация личностно-ориентированного подхода в процессе обучения искусству как один из аспектов педагогической деятельности В.Й. Гевал

В статье освещается актуальная проблема реализации личностно-ориентированного подхода к обучению ОМИ (фортепиано) на факультете искусств ХГПА (из опыта педагогической деятельности В.И.Гевал, отличника образования, старшего преподавателя кафедры теории и методики музыкального искусства). Внедряя в своей работе три позиции личностно-ориентированного обучения, Валентина Йосифовна Гевал всегда стремится к полному раскрытию возможностей субъекта музыкального обучения, изучая при этом состояние развития его художественного восприятия, особенности памяти, мышления, воображения, эмоционально – волевые характеристики, особенности эстетических вкусов и т.д. Как преподаватель игры на фортепиано она не ограничивается вниманием только к исполнительско - техническим возможностям учеников, всегда учитывает особенности развития их музыкального слуха, вкусы и творческие возможности.

Ключевые слова: личность, личностно-ориентированный подход, музыкальное искусство, педагогическая деятельность, В.И. Гевал

Summary

S.L.Semchakevych

Implementation of a Student-Centered Approach in the Process of Teaching Art as One of the Aspect of Pedagogical Activities of V.Y.Geval

The topical problem of realization of the student-centered approach to teaching basic musical instrument BMI (piano) at the faculty of arts of Khmel'nyts'kyi Humanitarian-Pedagogical Academy KHPA (from the experience of pedagogical activities of V.Y.Geval, exemplary teacher, senior lecturer of the department of theory and methodology of music art) is elucidated in the article. Introducing in her work three stands of student-centered teaching, Valentyna Yosypivna Geval always long for the complete revelation of abilities of the subject of music education, studying, by doing so, the state of development of his or her artistic perception, peculiarities of memory, thinking, imagination, emotional- volitional characteristics, peculiarities of aesthetic tastes, etc. As a teacher of piano playing she doesn't restrict herself with attention only to performing-technical abilities of her students, but she always takes into account peculiarities of development of their ear training, tastes and creative abilities.

Key Words: personality, personality-centered approach, the art of music, pedagogical activities of V.Y.Geval.